

Hlavní název: České Budějovice
Druh dokumentu: svazek
ISBN: null
Autor: ***Donator NF***
Strana: [a] - 17

SYSTEM
◆KRAMERIUS◆

Podmínky využití

NK ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny NK ČR a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny NK ČR není možné bez případného písemného svolení NK ČR.

Národní knihovna ČR
Klementinum 190
110 00 Praha 1

kramerius@nkp.cz

ČESKÝM KRAJEM

SBÍRKA CESTOVNÍCH KNIH,

JEŽ VYDÁVÁ

KLUB ČESKÝCH TURISTŮ

A REDIGUJE

Dr. VILÉM KURZ.

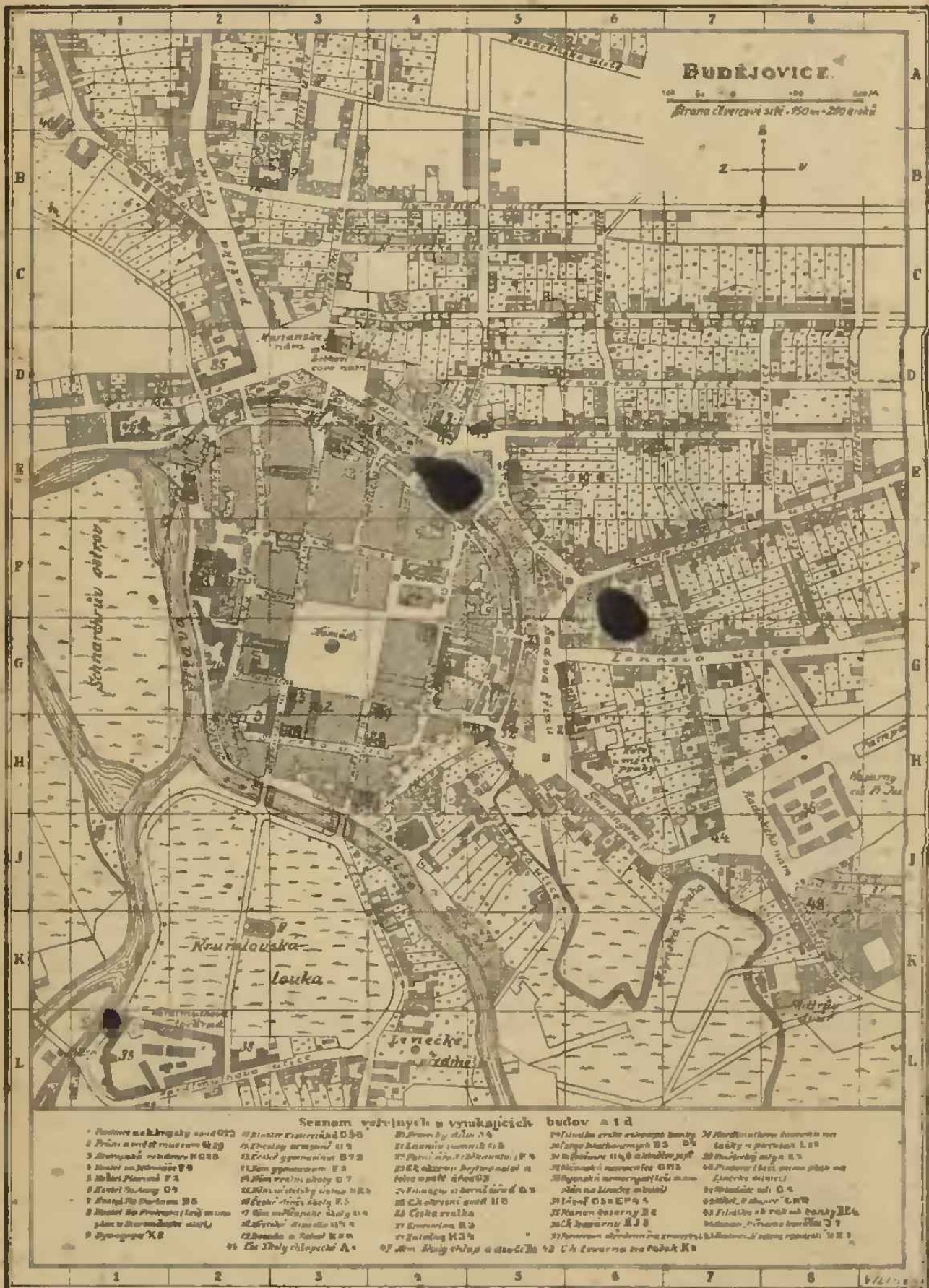

V PRAZE. 1892.

NÁKLADEM KLUBU ČESKÝCH TURISTŮ.

TISKEM F. ŠIMÁČKA.

1

BUDĚJOVICE.

100 200 300 M
Štátní číselník státní - 1900 - 2000 roků

Seznam veřejných a výměnkových budov a d.

- 1. Pivovar národního pivovaru 023
- 2. Pivovar národního pivovaru 023
- 3. Pivovar národního pivovaru 023
- 4. Pivovar národního pivovaru 023
- 5. Pivovar národního pivovaru 023
- 6. Pivovar národního pivovaru 023
- 7. Pivovar národního pivovaru 023
- 8. Pivovar národního pivovaru 023
- 9. Pivovar národního pivovaru 023
- 10. Pivovar národního pivovaru 023
- 11. Pivovar národního pivovaru 023
- 12. Pivovar národního pivovaru 023
- 13. Pivovar národního pivovaru 023
- 14. Pivovar národního pivovaru 023
- 15. Pivovar národního pivovaru 023
- 16. Pivovar národního pivovaru 023
- 17. Pivovar národního pivovaru 023
- 18. Pivovar národního pivovaru 023
- 19. Pivovar národního pivovaru 023
- 20. Pivovar národního pivovaru 023
- 21. Pivovar národního pivovaru 023
- 22. Pivovar národního pivovaru 023
- 23. Pivovar národního pivovaru 023
- 24. Pivovar národního pivovaru 023
- 25. Pivovar národního pivovaru 023
- 26. Pivovar národního pivovaru 023
- 27. Pivovar národního pivovaru 023
- 28. Pivovar národního pivovaru 023
- 29. Pivovar národního pivovaru 023
- 30. Pivovar národního pivovaru 023
- 31. Pivovar národního pivovaru 023
- 32. Pivovar národního pivovaru 023
- 33. Pivovar národního pivovaru 023
- 34. Pivovar národního pivovaru 023
- 35. Pivovar národního pivovaru 023
- 36. Pivovar národního pivovaru 023
- 37. Pivovar národního pivovaru 023
- 38. Pivovar národního pivovaru 023
- 39. Pivovar národního pivovaru 023
- 40. Pivovar národního pivovaru 023
- 41. Pivovar národního pivovaru 023
- 42. Pivovar národního pivovaru 023
- 43. Pivovar národního pivovaru 023
- 44. Pivovar národního pivovaru 023
- 45. Pivovar národního pivovaru 023
- 46. Pivovar národního pivovaru 023
- 47. Pivovar národního pivovaru 023
- 48. Pivovar národního pivovaru 023

ČESKÉ BUDĚJOVICE.

I. MĚSTO.

S PLÁNEM A 4 OBRAZY.

SPORÁDAL

MÍSTNÍ ODBOR NÁRODNÍ JEDNOTY POŠUMAVSKÉ
V ČES. BUDĚJOVICÍCH.

V PRAZE.

TISKEM F. ŠIMÁČKA. — NÁKLADEM KLUBU ČESKÝCH TURISTŮ.

1892.

1483565

České Budějovice.

Nenalezneme tak snadno města, které by s pŕvaby okolí spojovalo tak výhodnou polohu a podmínky svého vzrŕstu. V krásném úvalu, jež vroubí na z. Blánský les, na j. pahorkatina, na v. a s. lesnaté straně, jimiž spadá vysočina českomoravská, snoubí se dvě nejdůležitější jihočeské vody: Vltava a Malše; a právě u soutoku jich na 49° s. š. a 32° 15' v. d. rozkládá se ve výši 382·5 m metropole českého jihu.

Č. B. rozpadají se ve čtyři čtvrti: vnitřní město a předměstí Pražské, Vídeňské a Linecké; za předměstí jeho možno také pokládati samostatnou obec Čtyry Dvory, ležící na l. břehu Vltavském a spojenou s Č. B. emi t. zv. Dlouhým mostem. Roku 1890 napočteno v 1532 domech 28.490 obyvatel (počítajíc v to vojen. posádku 865 m.), z nich přihlásilo se k čes. obcovacímu jazyku 16.611, k něm. 11.642; ovšem přemnoho Čechův udalo obcovací jazyk něm.; konstatovalof se sčítáním soukromým, že jest Čechů aspoň o 1500 více. *Dle vyznání* jest 27.263 katolíků, 1088 židů a 123 evangelíků.

Poměry úmrtnostní jsou tu dosti příznivy; činí počet ročních úmrtí 25·8 z tisíce obyv. (v Rakousku průměrně 29·5); úmrtnost na nemoci nakažlivé jest v Č. B-ích nejpříznivější ze všech českých měst; činí 2·37 (z tisíce); také mrtvě narozených je tu nejméně (6·1, kdežto průměr 17·4).

Č. B. jsou sídlem biskupským, okres. hejtmanství s úřadem stavebním, cejchovním a dvěma škol. radami, finančního ředitelství, revír. úřadu horního, krajského a měst. deleg. soudu okresního, státního zastupitelstva, živnostenského inspektora, celního úřadu, úřadu poštovního, telegrafního a telefonního; voj. brigádního a místního velitelství, velitelství pěšího pluku bar. Fröhliche čís. 91 a praporu zemské obrany č. 28, majících tu své doplň. okrasy

konečně velitelství oddělení četnického. Ze samosprávných úřadů budtež uvedeny: obchodní a průmyslová komora, c. k. komora notářská a okresní zastupitelstvo.

Vyučovacíh ústavů je tu počet značný; tak zejména ústav bohoslovecký (rektorem monsignor Rodlär); c. k. české vyšší gymnasium (řed. Červenka) s chlapeckým seminářem (řed. T. Rejšek); česká nižší reálka (řed. Mrňávek); ústav pro hluchoněmé (řed. P. Sedlák); česká hospodářská škola, pokračovací škola pro dívky a průmyslová pro učně; obecná škola pro chlapce a dívky, soukromá škola obecná pro dívky u sv. Josefa (řádu školních sester), 5 opatroven pro české děti, hudební ústavy (majitelé kapelník p. Šaun, pí. Vojtková, pí. Raganrová); vedle toho řada škol a ústavů německých, z nichž budtež uvedeny c. k. vyšší gymnasium a reálka, ústav učitelský a rolnická škola.

Různých spolků je tu celkem 66 (čes 26, utrak. 11). Z nich budtež uvedeny: „Beseda“ (480 členů), dámský spolek „Ludmila“ (176), „Sokol“ (150), „Hlahol“ (150), Spolek vojínův a úředníků (560), Hospodář. lesnický okres. spolek (450), Řemesl. živn. Beseda (280), Matice školská (170), Obchodní družstvo (60), místní odbor „N. J. P.“ (290), Spolek katol. tovaryšů, místní odbor Českosl. obchod. Besedy, Spolek červen kříže, Spolek na podporu chudých gymnasistů, Stenograf spolek atd. Nejstarším spolkem je c. k. privil. měšťanský sbor ostrostřelcův.

Z ústavů lidumilných budtež uvedeny: obecná nemocnice, c. k. voj. nemocnice, měst. špitál pro nakažlivé nemoci, chudobinec, chorobinec, diec. ústav pro hluchoněmé, katol. sirotčinec milosrdných sester sv. Karla Borom., asyl pro hochy a děvčata, asyl pro stařeny, okresní nemoc. pokladna.

Průmysl je tu značně vyvinut. Uvádíme zejména: c. k. továrna na tabák; továrny L & C. Hardtmutha na tužky a zboží hliněné; kníž. Švarcenberský cukrovar; 2 továrny na cukrovinky a likéry (čes. firmy Příhoda & Danzer); továrna na sirky; měšťanský pivovár německý; papírna; 3 továrny na rámy a zlatolišty (čes. závod Jan Housa); továrna na hřebíky; strojárna J. Chottova; slévárna a hamr; továrna hliněného zboží ve Čtyrech Dvořích; továrna na impregnování pražců; městská plyvárna; továrna destil. produktů dřevěných; 4 cihelny, mezi nimi dvě kruhovky (Brzorádova, Pillmannova, Franckova), Lannova pila, slévárna zvonů, dva velké mlýny na vodě (přední jest majetkem čes. družstva, elektr. osvětlen); Zátkova parní pekárna a výroba šumivých vod; Stegmannova továrna zboží kovového a zařízení vodovodů. Velká továrna stroj. hnojiv a lučebnin ve Čtyrech Dvořích a čes. továrna na tužky (firmy Příhoda & Spol.) právě se staví; k postavení čes. spolkového pivováru zřizuje se družstvo. Dělníků napočteno celkem 4500.

Vůbec má tu průmysl k svému rozvoji přirozené podmínky: nalézát tu laciných sil pracovních, rozvětvené síti železniční, hojně

vody a s dostatek uhlí. Blízké doly uhelné chovají ovšem nejvíce pouze lignit a horší uhlí hnědé, leč i to dojistá nezůstane na dlouho průmyslem nezužitkováno. Bývalý Říhův důl v Kam. Újezdě má 104 ha dolů, doly Kososecké 63 ha a Dobřejické 54 ha; bývalo v nich zaměstnáno asi 100 dělníků. U Rudolfova dějí se pokusy na dobývání uhlí kamenného a anthracitu s příznivým výsledkem. Kromě toho doluje se v okolí na tuhu, živec, bílou hlínu a chamott, okr, kámen stavební a dlažební; u Rudolfova nalézají se doly stříbrné, v nichž pracuje nyní společnost Vratislavská.

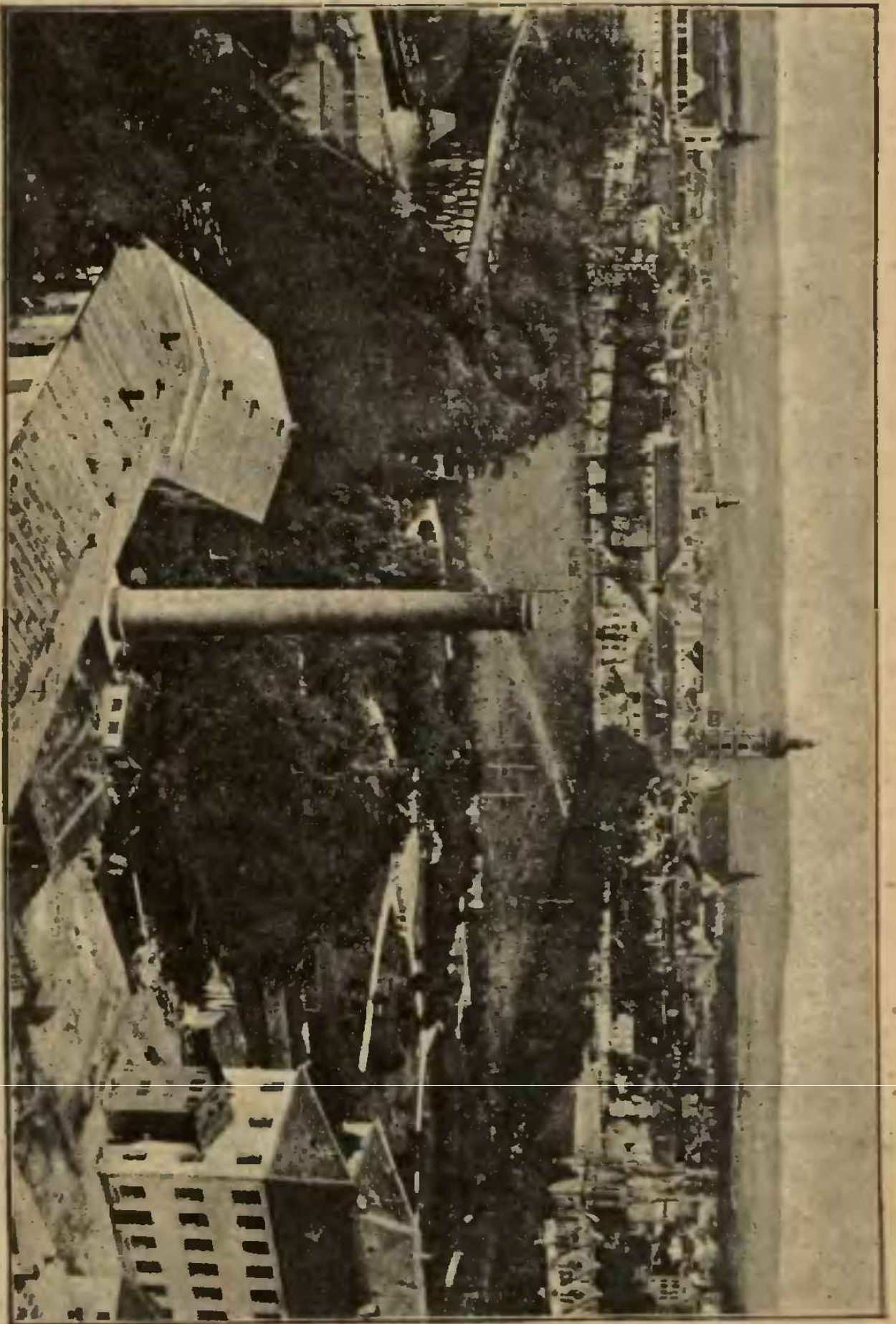
Řemesla prováděla se v dřevních dobách měrou značnou, zejména pak ona, jež potřebují hojně vody, jako koželužství, barvířství, soukenictví a mlynářství. Nyní značně poklesl jich význam, a řemeslníci obírají se hlavně úpravou a výrobou denuích potřeb.

Obchod vede se hlavně ve dříví surovém i obdělaném. Z rozsáhlých lesů, hlavně Švarcenberských a Buquoyských, plaví se dříví po Malči a Vltavě do velkých skladišť, odkud se dopravuje dále až do sev. Německa po dráze nebo po vodě; k tomu užívá se buď vorů nebo lodí, které se staví ve zdejší loděnici Lannově a unesou 600—1500 q. Tyto lodi zůstávají z části v Praze, z části naplněny dřívím polenovým i řezaným, hnědým uhlím, žulou, obilím i moukou, cukrem atd. dojíždějí až do Magdeburka, Hamburka i Berlína, kde se jich dříví upotřebuje také ku stavbě lodí větších. Veliké množství surově obdělaných koleček, trakařů a různých vozů dovozí se sem ze Šumavy, také lopat, hrabí, násad. dřeváků a j. v. V **C. B-ích** tyto výrobky upravují se a třídí k dalšímu prodeji. Mnoho nábytku dodávají do zdejších, vídeňských i zahraničních (balkánských) skladišť truhláři z Lišova, Leděnic, Borovan a j. Rámy a zlatolišty vyrábějí zde tři závody tovární a několik pozlacovačů. Bednářů je tu celkem 12. Kromě toho jsou tu četní soustružníci, sítaři, košíkáři a j.

Čilý obchod vede se obilím, jež tu skupují četní velkoobchodníci, ač sem dochází také mnoho uherské mouky, těšící se hojnému odbytu na škodu plodin domácích. Ve čtvrtek a v sobotu jsou týdenní trhy, na nichž prodávají venkované obilí, dobytek, drůbež, vejce, máslo, sýr, vlnu, len a j. Mléko dodávají překupnice, ač se také přímo prodává v některých větších hospodářstvích v městě samém.

Č. B. jsou také střediskem obchodu ve zboží koloniálním i železném pro celé Pošumaví; je tu pět velkoobchodníků, majících veliké zásoby na skladě.

Zelinařství je tu velice rozšířeno a živí na sta rodin; zejména v předměstích má každý domek svou zahradu, skytající plodiny také pro zdejší a cizí trhy. Přes to dováží se velké množství ranných brambor, květáku, okurek, chřestu a j. z krajin cizích; zejména jižního ovoce spotřebují se tu velké spousty, hlavně proto, že ovoce domácího je velký nedostatek; jestiž, bohužel, *ovocnictví* zejména v okolí velice zanedbáno, ač by se mu výborně mohlo

Pohled na Budějovice od jihu.

dařiti. Našly by se dojistu u všech druhů ovocných vhodné odrůdy; zejména zdá se, že se jabloním ve zdejší sypké půdě dobře daří.

Hospodářství polní není v Budějovicku na stupni dokonalém, ač půda není nikterak nejhorší; spodina bývá sice buď písčita, kamenita nebo jílovita, ale z pravidla pokryta dosti mocnou vrstvou ornice. Obdělávání půdy bývá nedostatečné: půda jenom mírně se prohlubuje, takže zůstává velmi zaplevelená, i ponechává se často úhoru beze všeho obdělání. Hnojení není vydatné, vždyť mnozí hospodáři prodávají mrvu chlěvskou, majíce prý nadbytek. Pilně vyvážejí se výkaly městské, zejména do okolních zahrad. Také lukám nevěnuje se všude dostatečné pozornosti, ač tu jsou dány podmínky pro soustavné zavodňování a odvodnění samotnou přírodou. — Z obilí pěstují se všechny obvyklé druhy, z luštěnin jenom hrách, z okopanin brambory, a jen po skrovnu cukrovka nebo krmná řepa; z rostlin pícních červený jetel a směska. Z rostlin průmyslových pěstuje se vedle cukrovky pouze ještě něco řepky. — Poněkud lépe hledí si dobytčářství. Koně chovají se všude po venkově, a hřibata prodávají se do Hor. Rakous. Hovězí dobytek vyváží se u velkém množství; chová se buď odrůda domácí nebo kříženci Pingavští a Bernští. „Budějovické plavky“ jsou výbornými dojnici, ale dosud málo oceněny. Ovce chovají se pouze na velkostatecích; za to ve přový dobytek krmí se všude, aspoň pro domácí potřebu (ovšem vyjma město). Velice rozšířeno jest včelařství, také v městě samém.

Hospodářství velkostatkářů a pokročilých hospodářů činí ovšem z uvedeného příznivé vyjimky, a lze celkem pozorovati pozvolný obrat k lepšímu, oč nemalou zásluhu mají hospodářské spolky a školy se svým vzorným hospodářstvím.

Dějiny.

Přemnozí badatelé, svedeni byvše mlhavými přeludy nekritické historie, hledali zde Marobudum, jehož ovšem tak jako Markomanů v Čechách nikdy nebylo, nýbrž zůstalo toto místo, ač přirozeným jsouc střediskem rozsáhlé, úrodné roviny, stejně vzdálené od hranic Bavorských, Rakouských i Moravských, po dlouhou dobu neobydleno. Slovanský kmen Důdlebů, jenž od nepaměti sídlil v těchto krajinách, vyhýbal se patrně řekám, jež při náhlých povodních nemohly býti příznivy rolnickému obyvatelstvu, i nechával místo při stoku jich lesu a zakládal své osady opodál, kam dravé vlny z jara nedosáhly. Důkazem toho jest, že při stoku Vltavy a Malče, právě v obvodu C. B-ic, není stopy po osadách staroslovanských, ani památkách předhistorických, kteréž nalézáme právě za okruhem nyní nejhustěji zalidněným (Plavo s pohřebištěm, Hrdějice, Hosín, mohyly u Jelma a t. d.).

Teprve v XIII. věku za panování Václava I., kdy král i vrchnosti světské a duchovní snažili se zalidniti, zpeněžiti a vůbec výnosnými učiniti rozlehlé posud ladem ležící nebo lesy zarostlé

pozemky, založena tuto osada, s jejíž jménem *Budoywiz* shledáváme se poprvé v listině z r. 1251. Byla v držení pana Čéče z rodu Vítkoviců, který se zval z Budějovic a jež (ne-li snad některého z jeho předků jménem Budivoj) slušeno pokládati za zakladatele. Nebylo to město, ale ves, založená právem zákupným, jejíž obyvatelstvo živilo se rolnictvím; osada ta podnes v hlavních rysech uchovala se v nynějším t. zv. Starém městě, které jest nyní ulicí na Pražském předměstí a posud nezměnilo původního svého rázu, trvající i se skrovným kostelem v charakteristické podobě.

Netrvalo to však dlouho, a král Přemysl II., zv. od Němců Otakarem, bystrým zrakem postřehl výhodné polohy, získal statek Budějovický od Čéče, a umínil si založiti zde pevné město, jež by bylo oporou moci královské proti vzrůstajícímu se pychu Vítkoviců. Stalo se to zajisté na sklonku l. 1264, neboť již na počátku r. 1265 vyměřoval místo k založení nového města Zvíkovský purkrabí Hisza, který dne 10. března t. r. vykázal jménem královským místo pro klášter dominikánský.

K novému městu zvolen jest prostor právě při stoku Vltavy s Malčí po pravém jich břehu tak důmyslně, aby požívalo všech výhod, jichž mu stékající řeky mohly poskytovat a bylo spolu chráněno škod, které by způsobiti mohly povodně. Jeho dispoziční možno nazvati vzornou. Uprostřed vytyčeno rozsáhlé náměstí s frontami ku stranám světovým obrácenými, z něhož vedeny v každém rohu dvě ulice k sobě kolmé, které přetaty jsou v přiměřené vzdálenosti příčnými ulicemi, rovnoběžnými se stranami náměstí. Kromě toho založena ještě v severní frontě, poněvadž v tu stranu městiště bylo širší, jedna ulice příčná, a tam, kde bylo třeba snazšího přístupu k hradbám, založena kolem úzká ulička hradební. Kostelu farnímu i klášteru vykázána místa nejprůhodnější. Též o pevnost postaráno náležitě. Kde řeky nedopouštěly přístupu k hradbám, vystavěna pevná zeď s baštami; dále ohrazeno město mocnou hradbou, čtyřhrannými věžemi hájenou, před ní vykopán hluboký příkop, do kterého svedeno celé ramě řeky Malče, jež prospívalo tak nejen účelům fortifikačním ale i živností městským, ženouc na př. mlýny, od čeho podnes „mlýnskou stokou“ eluje. Před touto stokou byla ještě jedna nižší hradba parkánová a před ní opět příkop vnější, kterým protékal potok Dobrovodský. Tak bylo nové město Otakarovo pevností na ty doby nedohytnou.

Však toho bylo také třeba: město sotva vystavěné přepadl na jaře r. 1279 noční dobou Záviš z Falkenšteina, byl však odražen.

Do **B-ic** (jméno přijato od starší osady, která zůstavši vně hradeb Starým městem nazývána) uvedeno jako do jiných měst královských obyvatelstvo cizí, většinou německé, ač mohli se tu usaditi také domácí, pokud ovšem měli k tomu hmotné prostředky; tižto zvolili si místo poblíž kláštera v ulici, která zove se posud „Českou“. Přistěhovalému obyvatelstvu dány obyčejné výsady městské a rozprodána mu také půda bývalého panství Čéčova,

k němuž král připojil ještě některé vesnice od kláštera Vyšebrodského vyměněné. Okolní půda rozdělena v lány, na nich přistěhovalci založili si po něm způsobu dvorce, z nichž se některé posud udržely, jiné utonuly v předměstích a opět jiné během času rozparcelovány a prodány byly osadníkům něm., takže povstal okolo města německý pás.

Noví obyvatelé záhy těžili z výhod a privilegií králem udělených. Výrobkům průmyslovým zabezpečovala okolní krajina, kde daleko široko města nebylo, hojného odbytu, staré obchodní dráhy z obojích Rakous změnily záhy směr, spojily se v Č. B-icu, jež staly se tak předním tržištěm jihočeským.

Záhy sice padl Otakar v boji proti těm, jež na úkor domácích tak hýčkal, ale Č. B. dále vzkvétaly. Král Václav II. zove je výslovně městem královským. Týž potvrdil r. 1296 Mikuláši Klaricovi rychtářství, propůjčené dědičně jeho otci, jenž byl král. mincmistrem. Vedle kláštera budován současně farní chrám sv. Mikuláše, jehož stavba chýlila se ku konci r. 1297. Opevnění města bylo na počátku XIV. stol. asi z hruba dokonáno; neboť když r. 1304 král Albrecht do Čech vpadl, položil se v září před Č. B-emi, kde se s ním spojili syn jeho Rudolf a král Uherský, ale nepodnikl útoku na město. Brzy potom r. 1318 měly Č. B. příležitost osvědčiti svou věrnost králi proti obléhajícímu je Petrovi z Rožmberka. Byloť pevné město Vítkovicům trnem v oku, ale marně snažili se Rožmberkové překaziti rozkvět města, tak výtečně položeného.

Práva městu udělená shrnuta písemně v jeden celek teprve v privilegiu Karla IV. ze 4. května r. 1351 a bezpochyby také rozhojněna. V privilegiu tom ustanoveno, že měšťané Budějovičtí nejsou povinni státi k jinému soudu než ke svému městskému, uděleno jim právo míle, kupci z Cáhlova do Čech přicházející vázání zastaviti se v Č. B-ích a prodávati tu po tři dny zboží své, měšťané osvobozeni od placení mýt. v městech okolních, konečně dáno městu právo ke konání trhu o letnicích. Týž král, který tu častěji dlel a o věcech důležitých se radil, propůjčil r. 1372 měšťanům Budějovickým právo, aby směli statkem svým svobodně nakládati, čímž obmezeno královské právo k odúmrtem. Také Václav IV. byl Č. B-ům nakloněn, ale i město stálo v nejtěžších dobách věrně při králi. Roku 1381 daroval Č. B-cům popravu, pečoval o opevnění města, jemuž r. 1390 povolil vybírání ungelty ze zboží kupeckého, jehož výnos určil na opravu hradeb. Měšťané sbírkou peněz přispěli králi v nouzi, začez Č. B. osvobozeny na 5 let ode všech dávek.

Za bouří husitských zůstaly Č. B. věruy víře katolické i králi, a Žižka se na ně neodvážil; za to hejtmané vojska královského činili odtud časté výpady. Více než 600 kněží a muichů našlo tehdy útočiště v městě, které r. 1421 císař Zikmund dal v zástavu Albrechtovi Rakouskému. Také v době bezkráloví zůstaly Č. B. věruy věci katolické a přistoupily k strakonické jednotě. R. 1452 položil se s vojskem mezi Č. B-emi a Hlubokou Jiří Po-

děbradský, aby stranu odbojnou, a zejména Oldřicha z Rozmberka, který se do **Č. B.** utekl, přinutil k uznání. Slabá vláda Ladislava Pohrobka zdála se však býti příznivou úkladům Rožmberským. Již dal se král pohnouti k tomu, že r. 1458 vydal město Jindřichovi III. z R., ale tomu vydatně opřeli se měšťané, mezi nimi zvláště strana česká, v již čele stál Ondřej Puklice, dovedla zachovati městu nezávislost a nalézala mocné podpory v gubernatoru a později králi Jiříku, jemuž proto i při svém katol. přesvědčení zůstávala věrnou i tenkrát, když od papeže kletbou byl stíhán. Naproti tomu něm. strana způsobila r. 1467 v městě bouři, v níž statečný primátor Puklice byl surově ubit, a domohši se takto vlády přistoupila proti králi k jednotě Zelenohorské.

Za panování Jagailovců vzkvétaly **Č. B.** jako všecka města česká, a marny byly podniky Rožmberků, kteří městu zakládáním pivo várů v okolí a jinak chtěli škoditi. Ferdinand I. byl městu velice nakloněn, potvrdil jeho privilegia, svolával sem sněmy a pečoval o to, aby nauka Lutherova nezapustila zde kořenů.

Již tehdy dolovalo se sev.-vých. od města pilně na stříbro, a za Matyáše II. zřízena v městě mincovna. Dne 30. ledna 1611 zmocnily se města roty Pasovských zradou, při čemž byl v bývalé Pražské bráně městský písař Šimon Plachý, otec známého jezuity Jiřího Plachého (obránce Staršího města Pražského proti Švédům), zabit. R. 1614 konán v **Č. B.** sněm stavů, při které příležitosti založila zde císařovna klášter kapucínský.

V stavovském odboji zůstalo město Matyášů a nástupci jeho Ferdinandovi II. věrným, a marně obléhal je Thurn, jež Buquoy konečně zapudil. Ve válce 30leté zůstaly **Č. B.** rovněž v moci císařské. R. 1641 spustošil **Č. B.** hrozný požár; od té doby požívalo město klidu, a obyvatelstvo těšilo se blahobytu i zámožnosti až do časů Marie Terezie, kdy ve válkách o dědictví rakouské a válce sedmileté **Č. B.** nemajíce dostatečné posádky, několikrát od nepřátel byly obsazeny. R. 1751 staly se **Č. B.** městem krajským a za Josefa II. zřízeno zde r. 1785 biskupství. — Války francouzské dotkly se města přímo tím, že r. 1805 obsazeno jest od nepřátel, nepřímou pak vyžádaly od obyvatelstva velkých obětí na penězích.

V našem století dopomohla výhodná poloha **Č. B.** k netušenému rozkvětu: nalezlo zde přírodní bohatství českého jihu svého soustředění a zužitkování. Plavba po Vltavě, koňská dráha do Rakous (1828) a konečně pak železnice císaře Františka Josefa a dráha Alžbětina povznesly obchod jeho, a založení několika velkých továren dalo průmyslu dříve jen řemeslnému nový ráz. To vše mělo za následek zdvojnásobení obyvatelstva a vzrůst města. K vnitřnímu městu přidružila se tři rozsáhlá předměstí, takže **Č. B.** nyní k největším a nejpěknějším městům v Čechách počítati dlužno. —

Ve příčině národní zachovaly **Č. B.** po celých 600 let svůj původní ráz, zůstalyť městem, v němž poměry národnostní všelijak se přemítaly, ale obyčejně na prospěch něm. obyvatelstva, ač ani v dobách nejhorších nepozbyli zde Čechové práva domovského. Němectvo zdejší, berouc jen skrovnou posilu z okolních 14 obcí

německých, nedovedlo se nikdy ubrániti českému přílivu. Již v druhé polovici XV. stol. dovedla si národuost česká získati takové platnosti, že na místě něm. rodin nastupovali v úřadech zámožní Čechové a že český jazyk nabyl i vrchu nad němčinou. *) Jak správa česká šla tehdy **Č. B-ům** k duhu, toho neklamným důkazem byl král. majestát, jež vymohl r. 1457 na králi Ondřej Puklice, a kterým městu tomu na „věčné časy“ samostatnost jeho jako města královského byla pojištěna. Bohužel, neměla tehdy česká správa dlouhého trvání. Puklice jest zavražděn, duch český ochaboval zejména po katastrofě bělohorské, a když nepřející nám Čechům soustavy vládní v posledním století všude jen němectví hověly na naši újmu, tu ovšem již jako v Praze, v Plzni a v jiných městech českých, tak i v **Č. B-ich** všechno sebevědomí národní vzalo žalostný úpadek. Tak zůstávalo tu doslovně v platnosti, co Erben vypravuje o zdejších poměrech národních v době předhusitské, „že obyvatelstvo české toliko v obci bylo, že v ní však žádného působení nemělo, *poněvadž bohaté německé rodiny, majíce mezi sebou všechnu vládu města vespolek rozdělenou a vždy jen ku svému prospěchu a k upevnění moci své pracující, hleděly je vždy dole pod sebou udržeti, aniž jim kde vyniknouti a k čemu přijíti dopustily.*“ — Ale přese všechnu nepřízeň lidskou zůstal náš český kmen zdrav a ve svém jádru nedotknut. Toho povšimlo si oněch 200 vlastenců, kteří r. 1848 za předsednictví měšťana **Č. B-ého** Hynka Zátky založili „Slovanskou lípu“. Tento český spolek sice zašel v době absolutismu Bachova, ale po r. 1860 spěl i u nás český lid k svému probuzení, jež zahájeno 1. listopadu 1862 založením „Zábavného spolku Beseda“. Tímto dnem počíná nová doba rozvoje české národnosti v **Č. B-ich**. Již koncem r. 1880 napočítla něm. obecní správa mezi 23.845 obyvateli 11.812 Čechův a 11.629 Němců. R. 1890 napočteno jest dokonce Čechů o 4800 hlav více nežli Němců. A péčí Čechů Budějovických zařízení některých nezdolných vůdců kráčí věc česká bohdá brzké příznivé budoucnosti vstříc.

Z vyniknuvších rodáků Budějovických buďtež jmenováni: Dominik Budějovický (r. 1392), tajemník a písař Jana z Pomuku, arcib vikáře v Praze. — Ondřej Puklice ze Vstuh, český primator Budějovický (* počát. XV. stol., ubit r. 1466). Theobald Teger (XV. stol.) dle podání prvý knihkupec. — Václav Tabride Budweis, astronom a profesor university lipské ku konci XV. stol. — Hoelzel z Bernsteinu, hor mistr a vynikající nerostopisec. — Ondřej Morgenstern, sochař, jehož křídlový obraz nachází se ve chrámu augustianů ve Vídni. — Šimon Proxen ze Sudetu, profesor university Pražské. — Jiří Plachý, jesuita (* 1606, † 1661). — Josef Wunderlich (* 1728, † 1793), vynálezce t. zv. Budějovického

*) V knize zápisu, chované v měst. archivu, nalézá se od r. 1439 až do r. 1517 celkem 465 zápisů latinských, 164 českých a jen 22 německých.

stroje k setí. — Lukáš Bernard Schneider († 1780) zanechal rukopisnou kroniku **Č B-ic.** — Frant. Prokesch (* 1791), malíř, od něhož jsou oltářní obrazy v kostelích Budějovických. — Vojtěch Jirovec (* 1763, † 1852), dvor. kapelník a slavný hudeb. skladatel. — Maximilian Milauer (* 1784, † 1840), professor university Pražské, místní historik. — Dr. Matjáš Kalina z Jaetenšteina (* 1772, † 1848), archaeolog. — Svob. pán z Rathu (* 1772, † 1850), c. k. pol. maršálek. — Vojt. rytíř Lanna (* 1805, † 1866), velkopřemyslník, c. k. lodmistr. — Dr. Frant. Schuselka (* 1811, † 1886), publicista a politik. — Josef Škerl, šlechtic ze Schmidtheimu (* 1814, † 1885), c. k. námoř. plukovník, věnoval bohaté sbírky zdejšímu museu.

Pobyt v městě.

Hôtely: *Hôtel „U slunce“*, na již. straně náměstí (levné pokoje, turist. noclehy, omnibus ke každému vlaku, povozy), *„Beseda“* v Sadové třídě (pokoje pro cestující, turist. noclehy), *hôtel „U města Budějovic“* a *hôtel „U císaře rakouského“* naproti nádraží. Hôtely *„U zvonu“* a *„U tří kohoutů“* (na vých. straně náměstí) jsou navštěvovány výhradně něm. hosty.

Noclehy turistické jsou upraveny v *„Besedě“* a v hôtelu *„U slunce“*; **pro studující** o prázdninách v internatu *České školy hospodářské* na Vídeň. silnici.

Restaurace v hôtelech výše uvedených, zejména v *„Besedě“* (dobrá i levná jídla a nápoje), pak v hostinci *„U koníčků“* v nádražní ulici (třeboň. pivo). Menší hostince české: *Plzeňská pivnice* v Rosenauerové ulici, *„U zlaté hvězdy“* na Říšské třídě, *„U modré hvězdy“* na Lineckém předm., restaurace *u cukrovaru* na Novobradské silnici a mnoho jiných.

Vinárny: *Novákova* (česká) v České ulici; *Ferusova* (na náměstí vedlé hôtelu *„U slunce“*), *„U věže“* (naproti děkan. chrámu v Šterneckové ul.), *Amonova* (v Rosenauerové ul. naproti továrně na tabák, přírod. víno rakouské).

Kavárny: *„U černé růže“* v Piaristické ul., *Erhartova* v ulici Šterneckové.

Lázně: *Hrbkovy* parní, sprchové a vanové (na mlýnské stoce, naproti sirotčinci; cena 20 až 50 kr. bez mýdla);

vanové v hostinci „U lázní“ (pouze v létě). Městská plovárna říční na Krumlovské aleji; soukromá plovárna pod jezem.

Lékaři: Dr. *Jul. Červený* (na s. straně náměstí), Dr. *Nebuška* (Piaristická ul.), Dr. *Jos. Wieser* (Krajinská třída).

Lékárna „*U bílého anděla*“ J. Waleského na j. straně náměstí.

Peněžní ústavy: *Záložna* v Divadelní ul.; *okresní hospod. záložna* v Krajinské tř. (u Dra. Zátky); *Česká zastavárna* v pražské bráně; *okres. nemoc. pokladna* v Hradební ul. z Krajinské tř.; *filiálka rak. uher. banky* na sádech vedlé Egrtovy vily; *filiálka eskomptní banky* v Šternecové ul.; směnárna *A. J. Eifmerta* v Kanovnické ul., a *M. Mallnera* (roh náměstí a Piaristické ul.). Mimo to „*Sparkasse*“ a zastavárna „*Biene*“.

Knihkupectví *Arn. Pešla* na j. straně náměstí.

Fotografie: fot. *Pech* na sádech; fot. *Příbramský* v Hradební ul. za Čes. zastavárnou. Mimo to v knihkupectví *Pešlově*.

Cestovní a modní potřeby: obchod „*Ludmily*“ v Divadelní ulici (velký výběr při levných cenách; majetek čes. dámského spolku); *Reidl* na v. straně náměstí, *Šimek* na j. straně náměstí, *Formánek* naproti farnímu kostelu.

Divadlo: *Městské divadlo* v Divadelní ul. (obyčejně hraje čes. společnost po masopustě); občas divadelní představení v sále Besedním.

Hudba: Občas hraje *kapela Spolku vojínův a úředníků*; v létě koncertuje vojen. hudba každou středu od 5 do 7 hodin střídavě v parku nebo na Krumlovské aleji.

Veškeré dotazy ochotně se zodpovídají v Besedě.

Dopravné prostředky.

Dráhy: V Č. B-ích ústí státní dráhy, a sice trať Č. B.-Plzeň-Cheb, Č. B.-Protivín-Písek-Zdice, Č. B.-Veselí-Praha a Veselí-Jindř. Hradec-Jihlava, Č. B.-Cmunt-Vídeň, Č. B.-Linec a Č. B.-Krumlov-Želnavá.

Povozy ve městě a bližším okolí:

	jednokoň.	dvoukoň.
Za první půl hodiny	40 kr.	60 kr.
za další půl hodiny	25 "	40 "
od nádraží do města, na Vídeň. předm. nebo opačně	40 "	60 "
od nádraží na předm. Linecké nebo Pražské nebo op.	60 "	80 "

Na delší jízdy (polo- nebo celodenní) nejlépe dohodnouti se zvláště; platívá se za půl dne 3 zl. resp. 5 zl., za celý den 5 zl. resp 7 zl. Zpropitné se neplatí; mýta platí cestující.

Objednati lze povozy buď na náměstí, neb u majitelů (v hôtelu „U slunce“, ve vinárně Ferusově, J. Prázdného v Široké ulici).

Dopravu obstarávají speditouři Bayer (v Hroznové ul.) a *Jan Kadlec* (j. strana náměstí). *Posluhové* mají své stanoviště na vých. straně náměstí.

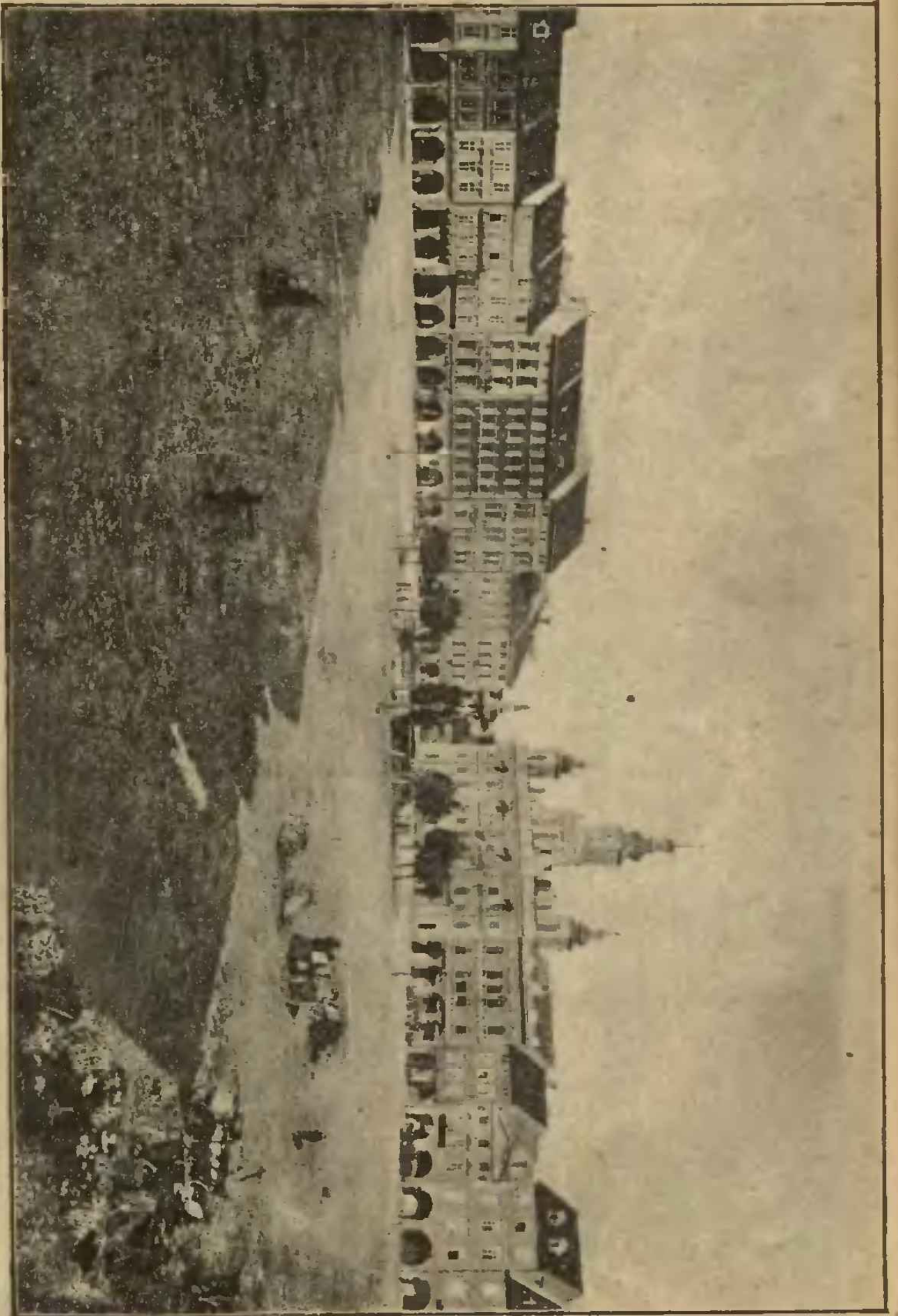
Pošta a telegrafní úřad nalézají se v jv. rohu náměstí, *filiálka poštovní* poblíže nádraží. V městě jest zavedena *sít telefonní*.

Vnitřní město Budějovické poskytuje vzácný příspěvek k dějinám zakládání měst českých, ano není druhého města, kde by pravidla tu rozhodovavší byla od počátku až na naše doby tak přesně zachovávána. Kolem krásného čtvercového náměstí rozkládá se město na soutoku Malše a Vltavy. Strany náměstí jsou prodlouženy ve hlavní ulice, a kolmo nebo rovnoběžně k nim dělí ostatní ulice celé město v pravidelné bloky. Loubí kolem náměstí a v hlavních ulicích dosud zachované a starožitná stavba většiny domů dodávají městu zvláštního rázu. Na náměstí mají téměř všechny domy po třech oknech, a střechy zakryty jsou štíty, někdy dosti ozdobnými. Uvnitř jsou domy velmi stísněné, dvorky malé, a následkem společných zdí v loubí i v domech samých jest každá nová stavba ba i větší oprava s velikými potížemi spojena, což jest hlavní příčinou, že se v starém městě téměř ničeho nestaví. V mnohých domech zachovaly se až na naši dobu vzácné starožitnosti, kování, mříže, kamenné veřeje, dřevěné stropy atd. Mnoho těchto věcí uloženo jest v městském museu.

Nejcennější památkou toho druhu jest krásný, kasetovaný a bohatě profilovaný (dříve též polychromovaný) dřevěný strop v salonu pana Josefa Haase (Krajinská třída č. 149), vzácná to a vzorně uchovaná umělecká práce staročeská, jakých málo kde lze uzříti.

Pražské, Vídeňské a Linecké předměstí zaujmají mnohem větší prostor než staré město, v nich soustřeďuje se také veškerý dosti čilý stavební ruch. U všech domů jsou zde rozsáhlé zahrady. Továrna na doušníky a veliká r. 1890—91 vystavěná kasárna jakož i blízkost nádraží blavně k tomu přispěly, že na Vídeňském předměstí nejvíce se staví. Stavba úhledných kasáren, zřízení náměstí Františka Josefa a ulice Radeckého vytvořily nejpěknější částky města. — Po bývalém opevnění zbyly ze 17 věží toliko 3 (u České, Biskupské a Kněžské ulice) a nepatrné části bradeb. Příkopy se zasypaly a na jich místě zřízen městský park, který vnitřní město do polou objímá. Tři brány, jimiž se po zvedacích mostech do města přijíždělo, byly rovněž zbořeny. Mezi parkem a městem teče mlýnská stoka. Postupným stěsnáním tekoucích vod vzrostla Budějovicům veliká kalamita častých povodní, a staly se vůbec vodní poměry pro město i pro okolí velice nepříznivými. Stavbou četných jezů, mostů a železničních hrází byla voda Vltavy i Malše ve svém beztoho velmi nepravidelném a nepříznivém toku zadržována i zdýmána a mimo ni škodí nejvíce potok Dobrovodský a Rudolfovský, kteréž oba ústí do městských stok, jež však spousty vod jimi přivedené pojmouti nemohou. Tak se stalo, že 3. září 1888 a 3. září 1890 největší část města a celé okolí byly zatopeny, čímž způsobeny ohromné škody. Zřizuje se právě vodní družstvo, které má v této věci učiniti žádoucí nápravu.

Čtverečné náměstí (strana dl. 133 m, plocha = 177 arů) jest nejkrásnějším v Čechách; vysoké domy mají posud kolkolem starodávná loubí a některá jich přízemí pocházejí až ze středověku. Uprostřed stojí obrovská barokní kašna, zřízená r. 1727., ozdobená čtyřmi Atlanty nesoucími lasturu, na které stojí socha Samsonova od jesuity Baugeutha. Pověst vypravuje, že stála jen o grošík méně nežli rozsáhlá radnice, ozdobená třemi věžemi a zbudovaná

Náměstí, západní strana.

v l. 1727—1730 v pozdním slohu renaissančním. Pod římsami v průčelí umístěny jsou znaky městské a zemí České koruny; mezi věžemi stojí několik soch allegori kých, také bohyně spravedlnosti. V širokém poli střední věže jsou dvě sgraffita, představující bojovníky. Nyní je tu umístěn c. k. krajský soud; v porotní síni na klenbě spatřuje se zdařilá malba rozsudku Šalamounova, jež vyniká perspektivou i tím, že hravě použito při ní plastiky.

Obecní úřady s pěknou zasedací síní a *městský archiv* umístěny jsou v sousedním domě „u tří korun“, stavbě to moderní (z r. 1877).

V II. patře nalézá se **městské museum**, jež spojeno jest se *školou kreslířskou* a chová pozoruhodné předměty.

R. 1876 sešlo se k svolání přátel musej. hojně předmětů, jež s památkami chovanými v měst. archivu byly základem; rok po té zřízen Spolek musejní, jemuž r. 1886 poskytl zem. sněm podpory 8000 zl. s podmínkou, „aby šetřeno bylo rovnoprávnosti jazykové“. Tomu však vyhověno teprve r. 1889, od které doby vyplácí země stálou podporu roční. — Ze sbírek zasluhuje povšimnutí: *Schodiště*: krásná mříž ze XVI. stol., dva podstavce od Hardtmutha, různé nákresy uměl. předmětů. *Předstň*: větší práce ze železa, sbírka kování ze XVI.—XVII. st; různé modelly z továrny Stegmannovy; dveře gotické.

I. sál věnován především zboží z hlíny, porcelánu a skla; následují různé výšivky, práce knihvazačské atd. V 7. skříni: staré české sklo; v 8. skříni: předměty ze skláren Hafrachových; v 17. skříni: 2 hedváb. tašky, ve kterých byly přineseny cis. Leopoldu a Karlu VI. korunovační dary občanstva buděj. Různé modelly sochař. prací (Amor a Kristus na kříži od Myslbeka). *II. sál* určen pro předměty kovové: Ve 24. skříni jíздеcké náčiní krále Matyáše, jež spole s prsteny, růžencem, amuletem a j. dal Budějovickým r. 1614 v zástavu za půjčku 30.000 kop č. grošů; v 27. skříni čestné ceny měst. sborní ostrostřel. *III. sál* věnován výrobkům ze dřeva (nářadí, řezbám a p.). Oltářní obraz sv. Anny, bohatě vyřezávaný a polychromovaný z XV. stol; vypouklá řezba (návštěva 3 paní u šestinedělky) z XV. stol.; truhla z kláštera zlatokorunského. *IV. síň* chová sbírky přírodopisné, krásnou sbírku nerostův a hornin. *V. síň* určena sbírkám kulturně historickým: bohatá sbírka numismatická (3000 kusů), medailí a peněz papírových; Stulíkovy bronz. vykopaniny z Plava; obraz Prokopa Holého, dvě madonny (staročeské školy, jedna z Nedabyle) na dřevě z XV. stol.; madonna Budějovická z r. 1677; mučidla, meče popravni a zejména staré listiny: Václav II. — 25. VIII. 1296 — potvrzuje Klaricovi úřad dědič. soudce; smír — 2. V. 1348 — mezi Klaricem a jeho bratrem Heinzmannem o děd. soudcovství;